

Захарова Лидия Гаврильевна – воспитатель
МБДОУ “Табалахский детский сад”
МО “Верхоянский район” РС(Я)
Методическая разработка:
«Туостаахха ойуур оскулатыгар айан»

**Төрөөбүт дойду айылбатын билиһиннэриигэ уонна
текстээх задачалары суоттааһынна дьарык
(6-7 саастаах оҕолорго)**

Темата: «Туостаахха ойуур оскуолатыгар айан».

Соруктара:

- *сайыннарыы сыала:* билэр-көрөр, толкуйдуур дьобуру сайыннарыы;
- *үөрэтии сыала:* үүнээйилэр, кыыллар тустарынан текстээх задачалары суоттуурга эрчийи;
- *итии сыала:* Туостаах кэрэ айылбатын салгыы билиһиннэри, төрөөбүт дойдуга, айылбаа таптала инэри.

Туттулар тэриллэр: интерактивнай панель, презентация, слайдалар.

Муударай Мэкчиргэ ойуута (*слайд*), суруга, карта-схема, чыычаах саната (*аудио*);

- хатын, күөл, сибэккилэр, «үрэх», муоста, ыллык суол, уулайы, тирэх ойуулар (*слайдалар*); куобах, тиин ойуулар, сутукалар, тэллэйдэр, таабырын таайытыгар «сибэкки», задачалары суоттааһынна карточкалар, 1-10 диэри сыыппаралар, Саха сирин «Кыһыл кинигэтэ», Туостах кыылларын слайдалара, кыһыл өннөөх фишкалар.

Дьарыктаныы хаамыыта - 1 чааһа:

- Оҕолоор, биһиги ханнык республикаа олоробутуй? Оройуоммут аата? Саха Республикатын Верхоянскый оройуонун Табалаах диэн нэһилиэгэр олоробут. Биһиги Табалаахпыт киэн туттар сиринэн Туостаах буолар. Бүгүн биһиги Туостаах айылбатын туһунан салгыы билсиэхпит.

- Биһиэхэ Туостаахтан Муударай Мэкчиргэ сурук ыыппыт (*сэбирдэх-сурук*).

«Дорооболорун, күндү оҕолоор! Бу мин Муударай Мэкчиргэ суруйабын. Эһигини ойуур оскуолатыгар кэлэн ыалдьыттыыргытыгар ыгырабын. Ойуур оскуолатыгар бу картанан сирдэтэн кэлиң. Эһиги айангыт суола Сылгы-Хатыннаабыттан сабаланаар. Онно элбэх хатыннаах. Салгыы унга диэки барың, оччоҕо Ылаах күөлүгэр тиийиэххит. Ханас өттүнэн араас сибэкки үүммүт ырааһыйатыгар тиийиэххит. Онтон Туостаах үрүбэ чугас. Үрүбү муостанан туораан. Сорудахпын сибэккиттэн булуң.

Убаастабылы кытта Муударай Мэкчиргэ».

Мэкчиргэ сорудаһын сибэккиттэн булан ааһы: *«Муостаны туораан уулайы мас үүммүт ойууругар тиийиң. Онтон салгыы **Тирэх** мас үүммүт ойуура көстүө. Бу ыллык суолунан ойуур оскуолатыгар тиийиэххит».*

Чэрэлдьигэс киистэрдээх «Тирэхтээби» чизэрэстиир,
Туналыар хайалаах, «Туостаах» эбэ доҕордоох,
Сэмээр устан тунаарар, сөрүүн уулаах үрэхтээх,
Табалаахпыт дойдубут талыы-кэрэ даһаны!

Физминутка: оонһуу «Мэкчиргэлэр уонна куобахтар».

2 чааһа: Биһиги ойуур оскуолатыгар тиийэн кэллибит. Төһүргэстэргэ олорун. Оҕолоор, эһиги билэбит “КВН” диэн булугас, сытыы өйдөөхтөр оонһуулар. Бүгүн биһиги куобахчааннар уонна тиинчээнэр буолан 2 команданан күрэхтэһиэхпит:

1 команда – «Куобахчаан», 2 команда – «Тиинчээн». Сөптөөх эппиэт иһин:

- «Куобахчаан» командаа – талах сутуката-очко бэриллибэ.
- «Тиинчээн» командаа – тэллэй-очко ууруллуо.

Күрэхпитин саһалыыбыт:

1 сорудах: “Өй гимнастиката» аһсаан-таабырыннары таайы (*сибэккигэ баар таабырыннартан талаллар*).

2 соруудах: «Хохоонунан задачалар». Хайа команда сытыы өйдөөх эбитий?
(слайдаларынан).

«Тиинчээн» командаба:

Сэтгэ саһыл түмсээнэр
Сугун үргүү барбыттар,
Икки саһыл оонньообут,
Сир астыырын умнубут.

Хас саһылчаан үөрбүтүй?

Иһитгэрэ туолбутуй? (5)

«Куобахчаан» командаба:

Биэс дьэдьэни булбутум,
Онтон биирин сиэбитим.

Хаһы ильдэ сылдьабын?

Ааған биэрий, күүтэбин. (4)

«Тиинчээн» командаба:

Алта борон куобахчаан
Ыллык устун сүүрдүлэр,
Онтон үһэ эмискэ
Обуруокка ыстанна?

Ыллык устун билигин

Хаһыа буолан сүүрдүлэр? (3)

«Куобахчаан» командаба:

Тайах мас анныгар
Түөрт тэллэйи көрбүт.
Онтон тэтиң анныгар
Өссө иккини булбут.

Чэ, эрэ, ким аахта?

Хас тэллэйи булбутуй? (6)

3 соруудах: Хартыынкаларынан задача толкуйдааһын.

4 соруудах: Логической эрчилииһэр «Толкуйдаа, оонньоо, кыай».

«Куобахчаан» командаба:

Үрдүк Туруук хайаба таарбағаннар олорбуттар: уоллара, кыыстара, ийэлэрэ, аҕалара.

Хас буолан олорбуттары? Сыыппаранан көрдөрүң (4).

«Тиинчээн» командаба:

Мас аннынан 8 атах көстөр.

Мас кэннигэр хас тайах турарый? (2)

«Куобахчаан» командаба:

8 кыталык хас моойдообуй? (8)

«Тиинчээн» командаба:

4 бүүчээн хас харахтаабый? (8)

«Куобахчаан» командаба:

2 таба хас атахтаабый? (8)

«Тиинчээн» командаба:

9 бэдэр хас кутуруктаабый? (9)

- Оҕолоор, эһиги кыылар тустарынан элбэҕи билэр эбиккит. Онтон «Кыһыл Кинигэ» туһунан тугу билэбитий? Бу Саха сирин «Кыһыл кинигэтэ» (көрдөрүү). Бу Кыһыл кинигэ туох суолталаабый? Тоҕо Кыһыл кинигэ диэбиттэрий? (оболорго быһааран өйдөтүү).

5 соруудах: Дидактической оонньуу «Кыһыл кинигэбэ киирбит кыыллары бул уонна кыһыл фишканын бэлиэтээ» (карточкаларынан үлэ: хас биирдии оҕоҕо - соруудах).

Түмүк: очко аабыта, кыайыылаах команданы ааттааһын.

Муударай Мэкчиргэ эһиги эһиэттэргитин болбойон иһиттэ. Уонна кыайыылаах командаҕа бэйэтин бэлэхтэрин аныыр («Клуб друзей WWF России» кыталык ойуулаах значоктарынын туттарыы). Кыталык – Айыы көтөрө. Кини аан дойду, Россия, Саха сиригэр Кыһыл кинигэлэригэр киирбит сэдэх көтөр. Кини биһиги дойдубутугар ааһан иһэн туһун, сыһыанан барааччы.

- Бүгүн биһиги төрөөбүт дойдубут ханнык кэрэ-бэлиэ сиригэр ыалдьыттаатыбыт? Тугу биллибит, ордук тугу сөбүлээтигит?

Дьарыктаныы түмүгэ: Кини – айылҕа оҕото, биһиги айылҕаттан аһаан-таһан олобут, онон төрөөбүт дойдубут айылҕатын харыстыыр эбээһинэстээхпит.

03.06.2023с.